

**O TROŠKOVIMA KRIMINALITETA U REPUBLICI HRVATSKOJ:
PROMIŠLJANJA I ZAPAŽANJA ZA BUDUĆA PROUČAVANJA NA
PRIMJERU KAZNENOG DJELA RAZBOJNIŠTVA**

**COST OF CRIME IN CROATIA: REFLECTION AND OBSERVATIONS
FOR FUTURE STUDIES ON THE EXAMPLE OF THE ROBBERY**

Izvorni znanstveni članak

Ivan Pakšić, struč. spec. krim.*

Sažetak

Troškovi kriminaliteta imaju značaj na donošenje strateških odluka u području suzbijanja kriminaliteta. Trajnoj aktualizaciji ove teme pridonose saznanja o visokim izravnim ili neizravnim troškovima pojedinih vrsta kaznenih djela pa sve do negativne percepcije javnosti zbog dugotrajne aktivacije pravosudnog mehanizma ili nadležnih tijela. Procjena utjecaja počinjenog kaznenog djela na zajednicu kroz projekciju generiranja troškova nije jednostavan zadatak. Kazneno djelo višestruko utječe na žrtvu u izravnom i neizravnom smislu. Primjerice, kroz smanjenje kvalitete života, izbjegavanje kontakata s drugim osobama, u izostanku s posla, ili više-manje smanjenom produktivnošću na poslu, potencijalnom pojavom aksioznosti, depresije, medicinskim troškovima i dr. Precizne troškove je zahtjevno procijeniti u konkretnom smislu no u svakom slučaju oni su vrlo visoki te pogađaju pojedinca i zajednicu. Naime, pored izravne viktimizacije žrtve, treba uzeti u obzir i utjecaj počinjenog djela na njezinu neposrednu okolinu, daljnju kvalitetu života, uspostavu kontakta sa zajednicom, smanjenu radnu sposobnost i sl. Sve su to zahtjevno mjerljive kategorije koje upućuju na potrebu daljnjeg istraživanja. Autor u radu prikazuje praktičnu primjenu analize troškova kriminaliteta s osvrtom na tamnu brojku kriminaliteta te se putem odabrane metode procjene troškova kriminaliteta stvara procjena određenih troškova na primjeru kaznenog djela razbojništva za Republiku Hrvatsku.

Ključne riječi: kriminalitet, kazneno djelo, troškovi kriminaliteta, tamna brojka, razbojništvo.

* Doktorand na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije u Sarajevu
Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava osječko-baranjska, Voditelj odjela
prevencije. E-mail: ivan.paksic@gmail.com

Abstract

The cost of crime is increasingly becoming a hot topic of various assessments of the impact on economic trends among politicians as strategic decision makers at national and local levels. This trend is especially relevant in the field of economic crime, which generates high costs as well as costs through lost profits or negative public perception. Crime reduction measures through increased surveillance, media campaigns, prevention measures and activities are yielding results but not enough to make us satisfied with what has been achieved.

Different approaches to tackling crime through strategies determine the real trends in crime, the fluctuation of criminal phenomena and the early detection of social deviations and antisocial behavior. To make strategies dealing with crime effective, it is necessary to determine which are the phenomena that harm community, which strategies affect the feeling of fear, discomfort and general sense of citizens security. We also have to detect real scope of crime phenomenon and to which extent and in what way it affects citizens. Estimates of the cost of crime should be an integral part of strategies to deal with the causes and consequences of crime and should be a valid basis for taking action as well as proof of the effectiveness and efficiency of the action taken. In this paper, the author will present the practical application of crime cost analysis with reference to the dark number of crime and will use the selected method of crime cost estimation for society to create an estimate of known robbery costs for the Republic of Croatia.

Key words: Crime, crime act, crime costs, dark figure, robbery.

1. UVOD

Većina istraživanja troškova kriminaliteta određuje se u relaciji spram najtežih pojava oblika kriminaliteta - kaznena djela ubojstva, silovanja, razbojništva, krađe i zlouporabe droga (Wickramasekera, Wright, Elsey, Murray, Tubeuf, 2015). Analizirajući dostupnu tematsku literaturu razumno je zaključiti da je to logične naravi jer je riječ o kaznenim djelima koja u najvećoj mjeri utječu na zajednicu. Rasprava o troškovima kriminaliteta nužno uključuje određene oštećene osobe. Osobni doživljaj ovih kaznenih djela ostavlja dugotrajne posljedice na žrtvu, a spoznaja o njihovu činjenju utječe na viktimiziranje zajednice u kojoj se incident dogodio. Nije rijetkost da se uslijed intenzivnog medijskog izvještavanja viktimizacija širi i izvan granica zajednice, dok u ekstremnim slučajevima možemo govoriti o posrednoj, tj. regionalnoj, nacionalnoj i globalnoj viktimizaciji. Kada

govorimo o troškovima kriminaliteta moramo prvo utvrditi tko je oštećen kriminalitetom. Korpus potrebnih informacija potrebno je derivirati iz više izvora. U začetima istraživanja o troškovima kriminaliteta pažnja je bila usmjerena na dva izvora informacija: policijske evidencije o zaprimljenim prijavama građana i postupanju policije te viktimološke studije, (eng. International Crime Victims Survey) koje pružaju samospoznajne informacije građana o načinu doživljaja kršenja njihovih prava te jesu li to prijavili (Easton, Furness, Brantingham, 2014; Plant, Scott, 2009; Czabanski, 2009; Europska komisija, 2004). Razvijanjem ideje o potrebi informacija iz više izvora šiti se zanimanje za izvješća o uporabi vatrenog oružja, izvješća udruga civilnog društva, medicinskih institucija te drugih izvješća različitih organizacija pri čemu se procjenjuju fiksni i varijabilni troškove kriminaliteta (Shapiro, 1999, Wickramasekera i sur. 2015, Anderson, 2014).

Ipak izvori podataka za procjenu troškova kriminaliteta često su manjkavi, nedostupni ili ih nema. Shapiro (1999) ističe da je jedan od značajnih nedostataka izostanak informacija (eng. Information gaps) te nedostatne karakterizira kao one:

- povezane s narušenim mentalnim zdravljem
- povezani s kaznenim djelima samoubojstva
- povezane s različitim socijalnim uslugama viktimiziranim osobama
- povezane s visinom odštete osiguravajuće kuće za oštećene osobe
- Povezane s gospodarskim kriminalitetom
- Povezane s kaznenim djelima bez žrtve (kockanje, zlouporaba droga i sl.)

U kontekstu troškova protuzakonitih aktivnosti na društvo, vrijednost primjerice, otuđenog predmeta jednostavno je utvrditi. Utvrđivanje pak ostalih troškova kao posljedica kaznenog djela, zahtijeva kompleksniji pristup prikupljanjem podataka iz širokog spektra društvenih dionika. Izvori tih podataka trebaju biti medicinske ustanove, osiguravajuća društva, udruženja poslodavaca, institucije ili udruženja civilnog društva koje pružaju usluge pomoći žrtvama kaznenih djela i sl. U slučaju imovinskih kaznenih djela poput razbojništva iz čl. 230. KZ-a RH (N.N. 125/11, 144,12, 56/15, 61/15, 101/17,118/18, 126/19) iskazuje se konkretan trošak otuđene stvari.

Troškove treba promatrati u materijalnom i nematerijalnom smislu što uključuje opterećenje žrtve u svakodnevnom životu, smanjenjem kvalitete života i interakcijom s drugima, potrebu ulaganja u različite oblike samozaštitnih sredstava, poremećaje u standardnim odnosima s pojedincima i zajednicom te prenošenje strahova i posljedica viktimizacije na potomstvo i najbližu okolinu (Noble, Jardin, 2020). Značajnu ulogu ima i tamna brojka kriminaliteta, tj. broj kaznenih djela i prekršaja koji se dogodio ali je ostao

neproceniran. Ta je brojka ovisna i o vrsti kaznenog djela (uz različite pristupe procjeni postotka odstupanja), pa je u tom smislu jasno kako evidentirani broj kaznenih djela ne može predstavljati i realno stanje kriminaliteta. Tamna brojka kriminaliteta u velikoj mjeri ovisi o strukturi kriminaliteta na nekom području te o organizaciji, kadrovima, stručnosti i tehničkoj opremljenosti službi za suočavanje s kriminalitetom (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002).

Tamnu brojku možemo promatrati i kao prazan prostor između kriminaliteta koji je evidentiran u viktimološkim studijama i broju kaznenih djela evidentiranih u službenim evidencijama policije (Jaitman, Anauati, 2019), a isti autori ističu značajnu ulogu percepcije policije u životu građana, tj. što građani više vjeruju policiji to će tamna brojka kriminaliteta biti niža.

2. TROŠKOVI KRIMINALITETA

Troškove kriminaliteta možemo odrediti kao „...sve troškove koji ne bi nastali da kažnjivo djelo nije počinjeno (Anderson, 2012, str. 5). Najčešći način iskazivanja ovih troškova odnosi se na određenje troškova za žrtvu, troškova policijskog postupanja prema počinitelju, troškova sudskog postupka te troškova resocijalizacije tj. preodgoja počinitelja i njegove reintegracije u društvo (Easton, Furness, Brantingham, 2014; Anderson, 2012; Brad, Price, 2000). Ove troškove je moguće izračunati uporabom utvrđene vrijednosti radnog sata službenika, cijene goriva za vozila koja će se koristiti, cijene smještaja u pritvorskim jedinicama ili zatvoru i sl. S druge strane, troškovi u obliku izgubljenog vremena, narušenog zdravlja, nemogućnost koncentracije prilikom obavljanja različitih zadataka možda nisu niti percipirani kao troškovi jer ih žrtve nisu prepoznale a njihove su posljedice vidljive tek nakon proteka dužeg vremenskog perioda (Anderson, 2014).

Prema Andersonu (2014) pored ranijih izravnih troškova, indirektni se kategoriziraju u četiri kategorije:

1. Kriminalom potaknuti proizvodi koji bi bili bespotrebni da se kriminal ne dogodi: različiti sustavi zaštite poput ograda, alarmnih sustava, vatrenog oružja s ciljem samozaštite, video nadzori i sl.
2. Izgubljeno vrijeme potrošeno na obranu od kriminala: vrijeme potrošeno na oporavak od viktimizacije, instaliranje sustava zaštite, treninge borilačkih sportova, otključavanje i zaključavanje vrata i sl.
3. Različiti troškovi povezani sa strahom od kriminaliteta, tj. strahom postanka žrtvom kaznenog djela koje je najzahtjevnije za procjenu.
4. Prijenos sa žrtve na počinitelja: gubitak nekog predmeta ili stvari, najviše izraženo kod imovinskih kaznenih djela. Krađe, razbojništva i

razbojničke krađe su najčešća kaznena djela koja pogađaju osobe na individualnoj razini.

Razmatranja o troškovima kriminaliteta mogu biti i ozbiljan argument za intenziviranje preventivnih napora. Naime usmjerenost na represiju povećava troškove više međusobno povezanih sustava: države s visokom stopom kriminaliteta učestalo su intenzivirale represivne mjere iako je takav pristup dokazano neučinkovit s visokim troškovima te bez utjecaja na osjećaj straha od kriminaliteta kod građana (Shaw, Carli, 2011). Policija, pravosuđe, zdravstvo, socijalne službe i gospodarstvo su pod teretom postupaka procesuiranja počinitelja, izdržavanja kazni, rehabilitacije, recidivizma kao i svih drugih posljedica koje donosi represivno naglašen sustav (Europska Komisija, 2004).

Troškovi krute primjene restriktivnih zakonskih rješenja 1980-ih godina u Velikoj Britaniji rezultirale su povećanjem broja policijskih službenika, donošenjem značajnog broja represivnih zakona, povećavanjem broja zatvorskih kapaciteta što je kumulativno dovodilo povećanju stope kriminaliteta i generalno povećanju troškova (Crawford, 2016). Sve mjere su postigle suprotno od promovirane svrhe. Utjecaj kriminaliteta na društvo iz perspektive troškova promatra se putem tzv. Indeksa kriminalne štete, eng. Crime-Harm Indeks (Blaustein, 2016). Isti autor naglašava korist znanstvenog promatranja kriminaliteta. Istraživački pristup, promatranje uobičajenih uzoraka pojavljivanja kriminaliteta, vrijeme počinjenja, profiliranja počinitelja i žrtve te kombinacija različitih metoda. Kärholm,

Neyroud i Smaaland (2020) ističu indeks kriminaliteta štete kao preporučljivi način dokaza štetnosti kriminaliteta iskoristiv prilikom kreiranja strategija suzbijanja kriminaliteta. Troškove kriminaliteta vezujemo uz uporabu različitih metodologija procjena no s apsolutnom sigurnošću ne možemo zaključiti da su te procjene točne i konačne (Czabanski, 2009; Brad, Price, 2000; Anderson, 2012; Easton, Furness, Brantingham, 2014, Wickramasekera i sur. 2015). Ono što je sigurno je da su iznimno visoki, opterećuju živote građana, narušavaju kvalitetu života, predstavljaju veliki teret za funkcioniranje države u svakom pogledu te da je potrebno ulagati u inovativne, na znanosti temeljene metode i prakse za efikasnim suočavanjem s kriminalitetom. Troškovi državnog odgovora na kriminalitet predstavljaju samo manji dio sveukupnih troškova.

Prema Czabanski (2009) troškovi viktimizacije su u prosjeku šest puta veći od iznosa utrošenih na policiju, državno odvjetništvo, sudove i zatvorski sustav zajedno. Anderson (2014) ističe da su upravo visoki troškovi kriminaliteta (pored viktimizacije) jedan od najvažnijih argumenata za ulaganje u prevenciju kriminaliteta, te se pozitivna uloga potonjeg sve više naglašava (English, Cummings, Straton, 2002).

Najveći troškovi vezuju se uz angažman institucija koja se bave obiteljima s neadekvatnim roditeljskim vještinama i djecom s poremećajima u ponašanju. U tom kontekstu, ističe se da su troškovi vezani uz društveni odgovor na ponašanje problematične djece deset puta veći nego za djecu ponašanja usklađenog s predviđenim društvenim normama (Scott, Knapp, Henderson, Maughan, 2001). Scott i sur. (2001) ističu da su to samo troškovi trenutnog odgovora na uočene probleme u ponašanju dok su troškovi koji se pojavljuju dalje u životu pojedinca teško mjerljivi zbog neizvjesnosti uspješnosti resocijalizacijskih mjera. Uspješne mjere znače i niže ili nepostojeće troškove dok se za neuspjeh troškovi ne mogu predvidjeti, osim da su značajni. Zbog toga je rano uočavanje poremećaja ponašanja u djece i mladih bitan čimbenik za troškove odgovora na kriminalitet u budućnosti.

3. KONKRETNI TROŠKOVI POJEDINAČNIH KAZNENIH DJELA

Brand i Price (2000) navode da troškove kriminaliteta treba promatrati kao troškove iščekivanja kriminaliteta (osiguranja imovine, zaštitarskih i čuvarskih usluga, tehničkih pomagala i sl.), direktne posljedice kriminalnog čina (otuđena ili oštećena imovina, viktimološke posljedice na fizičkom i psihičkom stupnju) te odgovor na kriminal i rad s počiniteljima u različitim fazama postupka (troškovi policije, pravosuđa i ostalih službi).

Miller, Cohen i Wierseman (1996, str.11) kategoriziraju troškove kriminaliteta u dvije kategorije: direktne troškove kriminaliteta (neposredan gubitak vrijednosti imovine, medicinski troškovi, usluge prema žrtvama, propušteni dani na poslu i sl.) i indirektne troškove kriminaliteta (mjere iščekivanja kriminaliteta, strah od kriminaliteta, službe za rad sa službama, troškovi provođenja pravde i sl.).

Anderson (2012) pored uobičajenih, opće poznatih, direktnih troškova navodi i indirektne troškove u koje svrstava i troškove preventivnih mjera i inicijativa. Neke od studija navode poprilično zabrinjavajuće podatke o šteti počinjenoj protuzakonitim radnjama.

Prema Brandu i Priceu (2000) ekonomski ili društveni trošak kriminaliteta je u utjecaj kriminaliteta na društvo. Isti autori definiraju dva pojma kada govorimo o troškovima kriminaliteta. To su ukupni troškovi kriminaliteta, eng. „total costs“ i prosječni troškovi kriminaliteta, eng. „average costs“.

Ukupni troškovi su definirani kao svi troškovi nastali svim kaznenim djelima u određenom vremenskom periodu i na određenom mjestu dok su prosječni nastali od pojedinih kaznenih djela. Prosječni troškovi se koriste prilikom provođenja analiza po principu uloženo-dobiveno i prilikom komparacije štetnosti jednog kaznenog djela u usporedbi s drugim. Brad i

Price (2000) prikazuju troškove pojedinih kaznenih djela: krađe vozila čine štetu od otprilike 4,700 £ po incidentu, provalne krađe 2,300 £ dok su kaznena djela usmjerena na život i tijelo osobe s najvećim posljedicama, tako da ubojstvo čini štetu od najmanje 1.000.000 £ dok ostala djela s elementima nasilja generiraju trošak od 19,000 £. Razbojništva generiraju štetu od 5,000 £ po incidentu.

Prema navedenim autorima u Engleskoj i Walesu je 1999/2000 počinjena šteta od kriminaliteta u vrijednosti od oko 60 milijardi funti. U tu procjenu nije uključen faktor straha od kriminaliteta kao niti narušena kvaliteta života u okolini u kojoj su djela počinjena. Miller, Cohen i Wiersema (1996) navode da je na području Sjedinjenih Američkih Država šteta od imovinskih kaznenih, uključujući kaznena djela s elementima nasilja otprilike 450 milijardi dolara godišnje. Isti autori rade usporedbu troškova kaznenog djela silovanja za koji određuju iznos od 87,000 dolara u koji uključuju medicinske troškove, troškove psihijatra kao i troškove nastale padom kvalitete života. Isti autori procjenjuju da je godišnji trošak izdržavanja kazne zatvora po zatvoreniku od 15,000 dolara do 20,000 dolara.

Troškovi žrtava nadmašuju troškove počinitelja, barem što se izdržavanja kazne tiče. U Sjedinjenim Američkim Državama je procijenjeno da je tijekom 2008. godine sveukupni trošak kriminaliteta povezan s viktimizacijom 17, 397 milijuna dolara (Bureau of Justice Statistics, 2008). U navedene troškove su ubrojani troškovi nastali žrtvama nasilnih kaznenim djelima, seksualnih delikata, razbojništava, krađa i sl. Jedan od primjera je procjena direktnih troškova kaznenih djela silovanja na području SAD-a od 7.5 milijardi dolara godišnje, dok je za palež trošak od 9 milijardi dolara. U koliko tim troškovima dodamo narušenu kvalitetu života te strah od kriminaliteta ukupni trošak je 127 milijardi dolara, zaključuju autori. Easton, Furness i Brantingham (2014) navode da su troškovi kriminaliteta u Kanadi 2012 milijardi za vremenski period od 2002 i 2012 godinu pri čemu specificiraju troškove za 2009 godinu (u milijardama dolara): policija 10.6, sudovi 4.4, zatvorski sustav 4.3, angažiranje privatnih zaštitara 3.1, osobna zaštita 1.8, osobna patnja i bol 47, mjere prevencije kriminaliteta 4.2, ukradena i oštećena imovina 4.3, pad produktivnosti 1.5, gubitak u poslovanju 4.0, neposredni medicinski troškovi 0.1 što zaključno sveukupno čini 85.2 milijarde dolara. Anderson (2012) ističe da se u trošak kriminaliteta treba ubrajati i godišnji budžet policije.

Policiji je primarna uloga održavanje javnog reda i mira te zaštita građana od kriminaliteta. Kyckelhahn (2011) navodi da je za policijske usluge na području SAD-a tijekom 2014. godine potrošeno 119 milijardi dolara dok je za usluge zatvorskog sustava u istoj godini potrošeno 85 milijardi dolara. Isto tako neki od drugih troškova koji se evidentni a povezani s troškovima kriminaliteta su troškovi sustava pojačanog

zaključavanja vrata za koje na godišnjoj razini u SAD-u potroši 170 milijardi dolara i 106 milijardi dolara za različite troškove psihološke pomoći povezane s viktimizacijom (Anderson, 2012). Jedan od bitnih argumenata za što detaljnije utvrđivanje troškova kriminaliteta te planiranje mjera suočavanja s kriminalitetom je i trend povećavanja broja žrtava različitih kaznenih djela. Tako je 2018. godine na području SADA utvrđeno da je od 1994. do 2015. godine došlo do povećanja broja žrtava po pitanju nasilnih kaznenih djela za 62% (Bureau of Justice Statistics, 2019). Prema istom izvješću u vremenskom periodu od 2015. do 2018. godine broj žrtava nasilnih kaznenih djela se povećao s 2.7 milijuna u 2015. godini na 3.3 milijuna u 2018. godini, sveukupno za 604.000 žrtava. S druge strane

Europska iskustva su slična po pitanju procjene troškova. Czabanski (2009) navodi da je prosječan trošak ubojstva u Poljskoj 1.674.155,00 zlota tj. 384.474,31 eura. Isti autor ističe druge primjere u kojima specificira trošak tjelesnog napada u kojem je tražena liječnika pomoć 11,460 zlota tj., 2.631,82 eura, silovanja 33,660,00 zlota, tj. 7.730.11 eura, krađa vozila 22,416 zlota, tj. 5.063,30 eura, razbojništva tijekom kojeg je nešto otuđeno 572 zlota, tj. 129,20 eura, provalna krađa u slučajevima kada je djelo dovršeno uključujući štetu počinjenim djelom 1,623 zlota, tj. 366,60 eura.

Autor zaključuje da trošak kriminaliteta u Poljskoj za 2003. godini, uključujući troškove viktimizacije i troškove sustava za progon počinitelja, iznosi 22,356 milijardi zlota, tj. malo više od 5 milijardi eura što čini 2.7% bruto društvenog proizvoda Republike Poljske. Procjenu medicinskih troškova za pojedinačni incident definiraju Heeks, Reed, Tafsiri i Prince (2018) te navode da je za saniranje slomljene kosti u Velikoj Britaniji potrebno potrošiti 2,523£ (20.734 kn), teže ogrebotine 356£ (2.925 kn) te slomljeni nos 1,257£ (10.330 kn). Za psihičke poteškoće, tj. depresiju potrebno je potrošiti 1,020£ (8.382 kn) te za napadaje panike 1,275£ (10.477 kn).

Navedeni su samo neki od primjera konkretnih troškova za žrtvu kao posljedice direktne viktimizacije. Procjenom sveukupnih troškova na području Velike Britanije tvrđeno je da je za razbojništvo 13 puta veći trošak za društvo nego krađa iz vozila dok je za silovanje 45 puta veći trošak (Heeks, Reed, Tafsiri, Prince, 2018). Značajnost troškova kriminaliteta koji proizlaze iz viktimizacije se vidi iz potvrđenih istraživanja koja svjedoče da se posljedice nasilnih kaznenih djela u obliku depresije očituju do jedne godine od događaja dok se aksioznost i napadaji panike mogu doživljavati i do tri godine nakon događaja (Dolan, Loomes, Peasgood, Tsuchiya, 2005). Navedeni prikazi troškova bi trebali biti inkorporirani u preventivne strategije zato što u bitnoj mjeri pravdaju ulaganje u strategije suočavanja s uzrocima kriminaliteta.

Kvalitetnim preventivnim mjerama utječemo na smanjenje faktora ulaganja u sigurnost, vrijednost ukradenih predmeta kao i troškove pravosudnog sustava uključujući policiju. Procjena troškova počinjenog kriminaliteta može imati dvojaku svrhu, može djelovati na kreatore preventivnih politika prilikom podizanja razine svijesti o štetnosti kriminaliteta i koristi od preventivnih mjera te može djelovati prema javnosti kako bi im predočili benefite od prihvaćanja prevencije kriminaliteta kao učinkovite mjere suzbijanja kriminaliteta (Brand, Price, 2000).

4. KOMPARACIJA UTVRĐENIH TROŠKOVA KRIMINALITETA S TROŠKOVIMA KRIMINALITETA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Troškovi kriminaliteta u Republici Hrvatskoj se ne vode putem posebnih dokumenata ili analiza te će se ovom radu prikazati koliko bi okvirna šteta mogla iznositi u novčanoj vrijednosti.

Troškovi kriminaliteta su djelomično evidentirani u dokumentu „Pregled osnovnih sigurnosnih pokazatelja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj 2010.-2019. godinu“ dostupnoj na službenim stranicama Ministarstva unutarnjih poslova. Za potrebe analize koristit će se podaci iz Tablice 1 za godine 2015. i 2016. godine za kaznena djela razbojništva. Kazneno djelo razbojništva koje se nalazi u glavi dvadeset trećoj, kaznena djela protiv imovine, a koje je definirano čl. 230. K.Z.-a (N.N. 125/2011). Troškovi kaznenog djela razbojništva analizirat će se putem metodologije koja se koristi na području Engleske i Welsa, tj. „The economic and social costs of crime, Second edition“ iz 2018. godine. (Heeks, Reed, Tafsiri, Pince, 2018). Troškovi u navedenom izvješću su u valuti Velike Britanije, tj. funti te za potrebe rada nije potrebna konverzija. Svrha rada nije detaljan opis i analiza metodologije nego korištenje već utvrđenih principa analize troškova kako bi se prikazao okvirni trošak počinjenja kaznenog djela razbojništva na području Republike Hrvatske.

Zbog jasnijeg uvida u način prikazivanja troškova kaznenog djela razbojništva prema mjestu izvršenja na području Republike Hrvatske u Tablici 1. dat je prikaz stranice 16. pregleda osnovnih sigurnosnih pokazatelja javne sigurnosti u Republici Hrvatskoj 2010.-2019. izdan u travnju 2020. godine od strane Ministarstva unutarnjih poslova.

Tablica 1. Visina materijalne štete pričinjena kaznenim djelima razbojništva prema mjestu izvršenja (MUP, 2020)

R.br.	Razbojništvo	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Prosjek
1.	Pošta	762.579	1.567.989	693.050	1.545.250	908.426	1.225.861	1.019.533	308.798	569.034	278.616	875.214
2.	Banke	2.797.099	4.659.766	2.086.977	4.106.087	2.006.318	892.215	915.930	1.014.021	989.569	442.882	1.991.186
3.	Mjenjačnice	1.039.500	1.664.400	2.036.574	379.975	631.165	1.877.864	250.618	563.070	268.430	120.000	883.160
4.	Kuće i stanovi	251.524	352.578	1.200.025	902.865	1.426.067	371.890	594.240	1.099.729	419.355	965.481	758.375
5.	Trgovine	4.957.663	4.335.722	2.866.591	1.718.130	1.423.453	2.981.073	2.572.030	5.741.678	1.012.469	843.781	2.845.259
6.	Benzinske crpke	908.708	921.898	923.802	678.964	387.332	550.188	655.475	218.545	331.982	100.792	567.769
7.	Kioske	156.161	479.930	204.773	466.994	573.834	293.326	174.853	70.913	374.491	227.742	302.302
8.	Sambene zgrade	278.750	63.160	73.150	294.493	924.150	83.520	98.600	20.219	111.087	1.035.108	298.224
9.	Otvoreni prostori	583.053	1.198.377	2.678.278	1.431.374	1.420.959	1.783.263	1.292.480	3.332.634	2.089.392	588.361	1.639.817
10.	Kladionice	778.048	996.017	635.203	321.133	252.405	437.878	167.662	119.366	269.499	130.894	420.811
11.	Poslovnice za otkup plemenitih metala				567.532	360.006	319.075	320.463	1.200.385	96.115	8.198.290	1.580.267
12.	Ostalo	2.608.174	7.893.563	7.418.379	4.938.793	3.287.250	5.659.643	4.137.669	3.536.617	3.005.082	3.463.633	4.594.880
13.	Ukupno	15.085.259	24.133.400	20.816.802	17.260.590	13.601.365	16.457.796	12.199.553	17.225.975	9.636.505	16.396.580	16.283.183

Niti jedna procjena troškova nije moguća i nije reprezentativna u koliko nismo upoznati s brojem poznatog, tj. evidentiranog kriminaliteta. U Republici Hrvatskoj je od 2010. do 2019. godine u sustavu MUP-a evidentirano sveukupno 396.143 kaznenih djela (MUP, 2020). Najveći broj evidentiranih kaznenih djela je iz Glave XXIII. Kaznenog zakona, tj. kaznena djela protiv imovine i ona čine više od polovice svih evidentiranih kaznenih djela, u iznosu od 225.847 djela, tj. 57%. Od sveukupnog broja imovinskih kaznenih djela evidentirano je 6.594 razbojništva što čini 1.7% od ukupnog broja kaznenih djela u R. Hrvatskoj. Ako navedeni dokument analiziramo iz perspektive utvrđenih troškova tada dolazimo do sljedećih informacija. Isti dokument nudi samo osnovne i ograničene informacije o troškovima kriminaliteta.

U dijelu „Visina materijalne štete pričinjena kaznenim djelima razbojništva prema mjestu izvršenja“ možemo iščitati kolika je visina štete po pojedinom kaznenom djelu. U navedenom dijelu pregleda možemo uočiti da je prosječna godišnja šteta od 2010. do 2019. godinom 16.283.183 kune, najviše evidentirana 2011. godine, 24.133.400, najniža 2018. godine, 9.636.505 a ukupna 162.813.825 kuna. Kako bismo dobili dojam o svjetskim i europskim razmjerima preračunat ćemo u eure 21.456.750 i dolare 23.832.006. Procjene o tome koliko bi troškovi sveukupnog kriminaliteta na nacionalnoj razini iznosili nisu utvrđene. Heeks i sur. (2018) procjenu troškova razbojništva analiziraju iz dvije perspektive: troškove nastale prema fizičkim osobama i troškove nastale prema poslovnim subjektima. Trošak razbojništva prema fizičkim osobama po jednom incidentu se procjenjuje koristeći sljedeće kategorije troškova: troškovi „obrane od kriminaliteta“ 190 £, fiksni troškovi osiguranja 140 £, vrijednost otuđene ili oštećene imovine

1.030 £, psihička i emocionalna šteta 3.590 £, izgubljena dobit 920 £, liječnički troškovi 760 £, troškovi pomoći žrtvi 10 £, troškovi policije 1,010 £, ostali troškovi iz područja pravosuđa 3.670 £ što sumirano iznosi 11.320 £. Sveukupno procijenjeni trošak počinjenja kaznenih djela razbojništva za 2015/2016 godinu je 2.2. milijardi funti. Ukupan broj pojedinačnih kaznenih djela razbojništva je 193,470. Trošak razbojništva prema pravnim osobama po pojedinačnom incidentu se procjenjuje koristeći sljedeće kategorije troškova: troškovi „obrane od kriminaliteta“ 2.060 £, fiksni troškovi osiguranja 240 £, vrijednost otuđene ili oštećene imovine 980 £, psihička i emocionalna šteta 4.170 £, izgubljena dobit 2.250 £, liječnički troškovi 600 £, troškovi pomoći žrtvi 20 £, troškovi policije 1,010 £, ostali troškovi iz područja pravosuđa 3.670 £ što sumirano iznosi 15.000 £. Procijenjeni ukupni trošak kriminaliteta za 2015/2016 je 2 milijarde £. Sveukupni broj incidenata je 102.570. Prema navedenom je razvidno da je trošak kriminaliteta uključujući i štetu nastalu otuđenom imovinom veći prema poslovnim subjektima u odnosu prema fizičkim osobama za razliku od 0.2 milijarde £.

Naravno, evidentiran je manji broju incidenata ali s višom jediničnom vrijednošću iščekivanja kriminaliteta većom za 697% i iskazane štete konkretnim kaznenim djelom od 22% dok je odgovor na kriminalitet u istom iznosu. Uspoređujući trošak kaznenih djela razbojništva prema pravnim osoba i prema fizičkim osobama u odnosu s brojem kaznenih djela dolazimo do zaključka da je 53% više kaznenih djela razbojništva prema fizičkim osobama nego je to prema pravnim osobama. Analizirajući podatke na području Republike Hrvatske s podacima iz promatranog izvješća uočavamo jednu zanimljivost. U Hrvatskoj se promatraju troškovi nastali kaznenim djelom prema poslovnim subjektima.

U Tablici 1. nisu evidentirani troškovi razbojništva prema fizičkim osobama te se oni vjerojatno nalaze u kategoriji ostalo što se neće dodatno analizirati zbog nemogućnosti utvrđivanja točnih podataka. Iz tog razloga veliki dio troškova ostaje neiskazan, tj. u sferi nepoznatog troška. U izvješću Heeksa i sur. (2018) troškovi kaznenog djela otuđene imovine prema poslovnim subjektima iznose 8.020 £ što od ukupnog iznosa troškova kriminaliteta prema pravnim subjektima čini tek 53.47%. Iz navedenog zaključujemo da ostatak od 46.53% troška pripada ostalim troškovima nastalim kao posljedica kaznenog djela. Analizirajući trošak kriminaliteta uzimajući u obzir kaznena djela razbojništva prema pravnim subjektima u Hrvatskoj tada na iskazani iznos treba dodati još 46.53% troška. U tom slučaju se sveukupni trošak kriminaliteta na društvo u pogledu kaznenog djela razbojništva prema poslovnim subjektima za 2015. godinu povećava s 10.816.153 kuna i iznosi 15.848.908 kuna, te za 2016. godinu s 8.061.881 na 11.813.075 kuna. Do navedenog zaključka dolazimo tako da se od ukupnog

iznosa pričinjene štete za 2015. i 2016. godinu oduzeo iznos iz kategorije „Ostalo“ kako bi dobili što konkretnije podatke za poslovne subjekte te je dodan iznos od 46.53% troška.

U konkretnom slučaju se radi o jednostavnom izračunu koji treba pokazati koliko je okvirna razlika u troškovima kriminaliteta službenih izvješća u odnosu na troškove koji nisu evidentirani. Dobivene podatke ne treba promatrati kao konačne već isključivo kao pokazatelj razlike troškova evidentirane materijalne štete i ostalih troškova kao dijela sveukupnog troška kaznenog djela. Neke od troškova kaznenih djela koji se mogu ukalkulirati su troškovi izmakle dobiti izostanka uposlenika/žrtve s radnog mjesta. Prema promatranom izvješću Heeksa i sur. (2018) kreirana je procjena troškova izostanka žrtve s posla tako da je za kazneno djelo razbojništva predviđen izostanak s posla od 22 radna sata, izmakla dobit zbog smanjene poslovne sposobnosti od 101 sat što sveukupno čini gubitak od 123 sata. U Hrvatskim okvirima taj trošak bi se obračunao na sljedeći način. Prosječna bruto plaća u pravnim osobama u Republici Hrvatskoj za 2015. godinu prema državnom zavod za statistiku je iznosila 8.055 kuna dok je neto plaća iznosila 5.711 kuna (N.N., 22/2016).

Prema navedenom podatku analizirajući redovan radni tjedan koji obuhvaća 5 dana tjedno po 8 sati, tj. mjesečno 160 sati dolazimo do podatka da jedan sat ima vrijednost od 50.05 kuna bruto te 35.69 neto. U pogledu izostanka dobiti navodimo da je po incidentu gubitak produktivnosti izražen u novcu u iznosu od 6.156 kuna bruto, tj. 4.389 neto. Prosječna bruto plaća u pravnim osobama u Republici Hrvatskoj za 2016. godinu prema državnom zavod za statistiku je iznosila 7.752 kune dok je neto plaća iznosila 5.685 kuna (N.N., 21/2017). Prema navedenom podatku analizirajući redovan radni tjedan koji obuhvaća 5 dana tjedno po 8 sati, tj. mjesečno 160 sati dolazimo do podatka da jedan sat ima vrijednost od 48,45 kuna bruto te 35,53 neto. U pogledu izostanka dobiti navodimo da je po incidentu gubitak produktivnosti izražen u novcu u iznosu od 5,959 kuna bruto, tj. 4.370 neto.

Prema navedenome sveukupan trošak kaznenog djela razbojništva zbroj visine materijalne štete počinjenog kaznenog djela, troškovi „Ostalo“ što je prema izračunu Heeksa i sur. (2018), tj. iznos od 46.53% i procijenjena tamna brojka kriminaliteta za kaznena djela razbojništva (Easton, Furness, Brantingham, 2014). Naravno, u konkretnom slučaju ne možemo koristiti izračuna na primjeru Republike Hrvatske jer bi se trebala izraditi posebna metodologija uključujući prikupljane informacija iz raznih izvora te naknadnom procjenom tamne brojke provođenjem ispitivanja javnog mijenja.

5. ZAKLJUČAK

Utvrđivanje troškova kriminaliteta predstavlja zahtjevno područje istraživanja koje obuhvaća informacije iz različitih izvora. Troškove kriminaliteta je teško u potpunosti procijeniti a naročito ako se kao varijabla uključi tamna brojka kriminaliteta. Broj kaznenih djela nije pokazatelj realnog kriminaliteta niti troškova kriminaliteta. Nepoznati kriminalitet, tj. kriminalitet koji nije evidentiran u službenim evidencijama policije, državnog odvjetništva ili suda ne podliježe analizama. Poznavanje udjela nepoznatog kriminaliteta u sveukupnom kriminalitetu je izazov i prijetnja. Izazov zato što tijela progona, u prvom redu policija treba ispunjavati svoju fundamentalnu zadaću zaštite svih građana bez iznimke, što u slučaju visoke razine tamne brojke nije moguće. Prijetnja zato što postojanje i najmanje mogućnost neotkrivanja počinitelja kaznenog djela dodatno potiče recidivizam te viktimiziranost građana. Visoka zastupljenost tamne brojke povećava razinu straha od kriminaliteta i nepovjerenje u državne institucije.

Analiza kojom se djelomično prikazala metodologija izrade procjene troškova kriminaliteta na području Engleske i Wellsa daje dobru početnu točku i poticaj na promišljanje o modelu procjene troškova za Republiku Hrvatsku. Razbojništvo kao primarno imovinsko kazneno djelo s elementima nasilja generira direktne i indirektne troškove. Procjena da je samo oko pola troška kaznenog djela razbojništva evidentirano je zabrinjavajuća. Ostali troškovi nastaju kao posljedica traumatiziranosti žrtve koja se između ostalog reflektira i na radne sposobnosti. Analiza je pokazala da su troškovi kriminaliteta u Hrvatskoj nedovoljno istraženo područje. Rad je prikazao da je procjena troškova kažnjivog djela nužna i potrebna kako bi donosioci odluka mogli kreirati cjelovite strategije suzbijanja kriminaliteta na nacionalnim i lokalnim razinama.

Cilj rada nije prikazati Ministarstvo unutarnjih poslova odgovorno za procjenjivanje troškova kriminaliteta već potrebu korištenja policijskih podataka u tu svrhu. Prilikom izrade izvješća i strategije suzbijanja kriminaliteta treba uspostaviti partnerske odnose između različitih sektora, kreirati stručne timove za prikupljanje i analizu podatak, donijeti zaključke i preporuke te kreirati plan distribucije i operacionalizacije rezultata. Rad je prikazao potrebu za dodatnim istraživanjima iz područja procjene troškova kriminaliteta te se može smatrati pozivom ostalim znanstvenicima, istraživačima i praktičarima za sudjelovanje u ovoj važnoj temi. Fokus na troškove kriminaliteta uključujući tamnu brojku kriminaliteta omogućuje procjenu realnog stanja kriminaliteta, procjenu financijskog tereta za zajednicu, procjenu direktnih i indirektnih troškova te procjenu isplativosti investiranja u prevenciju kriminaliteta.

LITERATURA

1. Anderson, D., 2012. The Cost of Crime. U: Anderson, M. *Foundations and Trends in Microeconomics*, NOW. str. 209-265
2. Anderson, D., 2014. Cost of crime. *Encyclopedia of Law and Economics*. New York: Springer
3. Brand, S., Price, R., 2000. *The economic and social costs of crime, Economics and Resource Analysis Research, Development and Statistics Directorate*, Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/247849478_The_Economic_and_Social_Costs_of_Crime_-_Home_Office_Research_Study
4. Blaustein, J., 2016. *Exporting criminological innovation abroad: Discursive representation, „evidence-based crime prevention“ and the post-neoliberal development agenda in Latin America*. *Theoretical Criminology*, Vol 20(2), 165-184.
5. Bureau of Justice Statistics, 2008. *Personal and property crimes*. (online) Dostupno na: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/cvus/current/cv0882.pdf>
6. Bureau of Justice Statistics 2019. *Criminal Victimization*, (online) Dostupno na: https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/cv18_sum.pdf
7. Crawford, A., Evans, K., 2016. *Crime Prevention and Community Safety*, Oxford Handbook of Criminology, 6th. Oxford University Press. (e-knjiga) Dostupno na: <https://pdfs.semanticscholar.org/9485/f8661cdee156b9b336ec7d68e592c88f9ca9.pdf>
8. Czabanski, J., 2009. *The feasibility of Cost of Crime Estimations in Eastern Europe-the Case of Poland*, (online). Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/225823554_The_Feasibility_of_Cost_of_Crime_Estimations_in_Eastern_Europe_-_The_Case_of_Poland
9. Dolan, P., Loomes, G., Peasgood, T., Tsuchiya, A. 2005. *Estimating the Intangible Victim Costs of Violent Crime*, *British Journal of Criminology*, (online) Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/31126369_Estimating_the_Intangible_Victim_Costs_of_Violent_Crime
10. Easton, S., Furness, H., Brantingham, P., 2014. *The Cost of Crime in Canada: 2014 Report*. Dostupno na: <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/cost-of-crime-in-canada.pdf>
11. English B.J., Cummings R., Straton R.G., 2002. *Choosing an evaluation model for community crime prevention programs*. From evaluation for Crime Prevention: Crime Prevention Studies.

12. Europska Komisija, 2004. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Crime prevention in the European Union.* (online) Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:092:0002:0011:EN:PDF>
13. Home Office 2016. *Modern Crime Prevention Strategy.* (online) Dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/509831/6.1770_Modern_Crime_Prevention_Strategy_final_WEB_version.pdf
14. Heeks, M., Reed, S., Tafhiri, M., Prince, S., 2018. *The economic and social costs of crime. Second edition. Research Report 99. Home Office.* (online) Dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/732110/the-economic-and-social-costs-of-crime-horr99.pdf
15. Jaitman, L., Anauati, V., 2019. *The dark figure of crime in Latin America and the Caribbean.* U Hoover. ur. *Journal of Economics, Race and Policy*, str. 76-95
16. Kärholm, F., Neyroud, P., Smaaland, J. 2020. *Designing the Swedish Crime Harm Indeks: an Evidence Based Strategy, Cambridge Journal of Evidence-Based Policing.* (online) Dostupno na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s41887-020-00041-4>
17. Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I., 2002. *Kriminologija.* Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Nakladni zavod Globus. Edukacijsko-rehabilitacijski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
18. Korajlić, N., Šuperina, M., Selimić, M., 2020. *Uvod u kriminalistiku na znanstvenim temeljima suprostavljanja kriminalitetu.* Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak,
19. Kyckelhahn, T., 2011. *Justice expenditures and employment, FY 1982-2007 statistical tables.* U.S. Department of Justice. NCJ 236218. (online) Dostupno na: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/jee8207st.pdf>
20. Miller, T., Cohen, M.A. and Wiersema, B. 1996. *'Victim Costs and Consequences: A New Look'.* *National Institute of Justice Research Report.* (online) Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/238370377_Victim_Costs_and_Consequences_A_New_Look
21. Noble, J., Jardin, A., 2020. *From Victimisation to Fear: Fear of Crime and its Variations Among Victims.* U Carrabine, E., ur. *The British Journal of Criminology*, Vol. 60, iss. 2, str. 468-489

22. N.N. 27/2017 (online) Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_03_21_506.html
23. N.N. 22/2016 (online), Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_03_22_613.html
24. Plant J.B., Scott M.S. 2009. *Effective Policing and Crime Prevention. Center for Problem-Oriented Policing*, U.S. Department of Justice. (online) Dostupno na: <https://popcenter.asu.edu/content/crime-prevention-studies>
25. Shapiro, E., 1999. *Cost of Crime: A Review of the Research Studies*. (online) Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Cost-of-Crime%3A-A-Review-of-the-Research-Studies-Shapiro/ecc87767013edd0e5da04d50e3cd1830f21d1b00>
26. Shaw, M., Carli, V., 2001. *Practical Approaches to Urban Crime Prevention*: Proceeding of the Workshop held at the 12th UN Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Salvador, Brazil, April 12-19, 2010. Montreal, UNODC.
27. Scott, S., B., Knapp, M., Henderson, J., Maughan, B., 2001. *Financial cost of social exclusion: Follow up study of antisocial children into childhood*. (online) Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/250953820_Financial_cost_of_social_exclusion_Follow_up_study_of_antisocial_children_into_childhood
28. Wickramasekera, N., Wright, J., M., Elsey, H., Murray, j., Tubeuf, S. 2015. *Cost of Crime: A systemic review. Journal of Criminal Justice* (online) Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/276365228_Cost_of_Crime_A_systematic_review